

2022

Yhteys kotiin – Miten otan puheeksi huolen oppilaan poissaoloista

Kehittämistehtävä -Osallistavat ja voimauttavat menetelmät lasten ja nuorten kohtaamisessa

VIRKKALA TANJA

KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TARKOITUS

Seinäjoen Kaupungin perusopetuksen poissaoloihin puuttumisen mallissa (Seinäjoen kaupunki, 2020) oppilaan huoltajiin ollaan yhteydessä, kun oppilaalla on luvattomia tai huolta herättäviä poissaoloja. Tämän kehittämistehtävän tarkoituksena on luoda teoriapohjaa ja myöhemmässä vaiheessa konkreettinen aputyökalu, miten ottaa kotiin yhteyttä haastavan asian kanssa. Jutellessani monien opettajien kanssa, kävi ilmi, että nimenomaan soittamien huoltajille koetaan usein haasteelliseksi, ja on vaikea sanoittaa oma huoli oppilaasta. Pelätään myös vanhempien reaktioita ja mahdollista konfliktia. Kehittämistehtävää on siis tarkoitus jatkaa ja konkreettinen tuotos liitetään syksyllä 2022 kaupungin oppilashallintojärjestelmä Wilman lomakkeisiin, josta se on kaupungin perusopetuksen opettajien käytettävissä. Lomake on tarkoitettu apuvälineeksi yhteydenotossa kotiin. Sitä ei ole pakollista käyttää ja siitä voi ottaa käyttöönsä vain haluamansa osat.

Koska aihe on laaja ja sopisi suuremmaksikin opinnäyte- tai pro gradu tutkielmaksi, olen käsitellyt vain muutamia perusnäkökulmia ja nostoja opettajan ja vanhempien välisestä vuorovaikutuksesta.

Tulevaisuudessa kun Seinäjoen kaupungin poissaoloihin puuttumisen malli päivitetään, tarkennetaan ja tehdään muutokset tämän kehittämistehtävän pohjalta laadittavaan lomakkeeseen, miten ottaa yhteyttä huoltajiin poissaoloista.

POISSAOLOT KOULUISSA

Koulupoissaoloista löytyy tutkimuksia ympäri maailman, mutta esim. Suomessa ei ole kerätty kansallista tietoa poissaolojen laajuudesta. Opetus- ja kulttuuriministeriö aloitti kansallisen sitouttavan koulu yhteistyön hankkeen ja toimintamallin kehittämisen 2021, joka tehdään yhdessä kuntien kanssa. Malli on tarkoitus valmistua ensi vuoden toukokuussa. Tavoitteena on valtakunnallinen ja pysyvä toimintamalli, joka vähentää koulupoissaoloja ja vahvistaa sekä oppilaiden että koulujen henkilökunnan kiinnittyneisyyttä ja hyvinvointia. Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee avustuksen saaneita pilottihankkeita koulutusmateriaaleilla, valmennuksella sekä koordinoimalla hankkeiden toimintaa. Koulutuksen arviointikeskus Karvi arvioi pilottihankkeiden toteutusta ja vaikuttavuutta kehittävän arvioinnin menetelmin. Opetushallitus vastaa mallin jalkauttamisesta ja toteuttaa valtakunnallisen täydennyskoulutuskokonaisuuden. Toimintamallin edellyttämät päivitykset sisällytetään perusopetuksen opetussuunnitelmaan ja lainsäädäntöön. Mallissa siis yhdistyy pilottien rahoitus, yhteiskehittäminen ja arviointi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö)

Olen itse hankkeen työntekijä Seinäjoella ja teen yksilökohtaista oppilastyötä paljon poissaoloevien oppilaiden kanssa Seinäjoen yläkouluilla, sekä osallistun monialaisiin palavereihin, jotka koskevat oppilaiden poissaoloja. Työni kautta olen saanut hyvän kuvan, miten poissaolot näyttäytyvät Seinäjoen peruskoulussa. Kerään myös konkreettista tietoa opetuksen järjestäjän tasolla poissaolojen määristä.

Kouluakäymättömyys Suomessa –tilannekartoituksessa kysyttiin koulujen henkilökunnan näkemyksiä aiheesta lukuvuonna 2019-2020. Suurin osa kyselyyn vastanneista arvioi kouluakäymättömien oppilaiden määrän kasvaneen ja kartoituksen mukaan heitä on kaikissa Suomen maakunnissa. Tilannekartoituksessa kävi myös

ilmi, että asia koetaan kouluissa kohtuullisen vaikeaksi. Kartoituksen tavoitteena oli siis selvittää koulun toimijoiden näkökulmasta runsaasti koulusta poissaolevia oppilaita sekä koulun keinoista auttaa näitä heitä. Lisäksi kartoituksessa toteutettiin viimeaikaista tutkimusta kartoittava kirjallisuuskatsaus.

(Määttä;Pelkonen;Lehtisare;& Määttä, 2020:9)

Koulu-poissaolot ovat siis asia, joka koskettaa käytännössä lähes jokaista koulua Suomessa jollakin tasolla.

YHTEISTYÖ VANHEMPIEN KANSSA LAINSÄÄDÄNNÖN NÄKÖKULMASTA

Perusopetuslakiin ja opetussuunnitelmien perusteisiin on kirjattu yhteistyö peruskoulussa vanhempien kanssa. Perusopetuslain mukaan opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa. Lisäksi opetuksen järjestäjän tulee seurata perusopetukseen osallistuvan oppilaan poissaoloja ja ilmoittaa luvattomista poissaoloista oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan yhteistyö edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä ja se lisää oppilaan, luokan ja koko kouluyhteisön hyvinvointia ja turvallisuutta. Huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsensa kasvatuksesta ja hänen on myös huolehdittava siitä, että oppivelvollisuus tulee suoritettua. Yhteistyön lähtökohtana on luottamuksen rakentaminen, tasavertaisuus ja keskinäinen kunnioitus. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus sekä tiedon ja tuen tarpeet. Yhteistyön onnistumiseksi tarvitaan koulun henkilöstön aloitteellisuutta ja henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa sekä monipuolista viestintää. (Perusopetuslaki, 21.8.1998/628) (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014)

KUN HUOLI HERÄÄ

Vanhempainliitolla on vinkkejä kodin ja koulun toimivasta yhteistyöstä. Hyvän yhteistyön lähtökohtia ovat: luottamus, tasavertaisuus ja keskinäinen kunnioitus. (Vanhempainliitto)

Esa Eriksson, Tom Erik Arnkil ovat kirjoittaneet oppaan nimettä Huoli puheeksi- Opas varhaisista dialogeista. Oppaassa ohjataan puheeksi oton ennakoitimenetelmä, joka on tarkoitettu avuksi tilanteisiin, miten ottaa lasta tai nuorta koskeva huoli puheeksi huoltajan kanssa. Keskeistä on omaan huoleen tarttuminen ja puheeksi ottoa koskevien ennakoitien tekeminen. Oppaassa on teoriapohja ja liitteenä lomake, jossa on kolme erillistä osiota. Ensimmäinen käsittelee tilannetta, jossa aiotaan kehittää huolenaiheen puheeksi ottamista. Toinen osa on tarkoitettu tilanteeseen, jolloin ollaan juuri valmistautumassa tapaamaan lapsen/nuoren huoltaja. Kolmas osa C on tarkoitettu tapaamisen jälkeiseen aikaan. (Eriksson & Arnkil, 2012) Tässä on hyvä esimerkki työkalusta opettajalle, joka miettii, miten ottaa yhteyttä huoltajiin lapsen/nuoren poissaoloissa.

Myös Opetusalan Ammattijärjestöllä on olemassa prosessikaavio - kun huoli herää. Se on ladattavissa OAJ:n nettisivuilta ja tarkoitettu opettajan avuksi huolen selvittämiseksi. Se löytyy kohdasta opettajien vastuut ja velvollisuudet. (OAJ)

YHTEISTYÖ JA VOIMAVARAT

Kun haluaan ottaa mikä tahansa huoli oppilaasta puheeksi vanhemman kanssa, tavoitteena on yhteistyön aikaansaaminen ja asioiden kehittyminen myönteiseen suuntaan (Eriksson & Arnkil, 2012). Samoin voidaan ajatella, että yhteistyö vanhempien kanssa on liittouma, joka tukee lasta. Positiivisten voimavarojen tunnistaminen oppilaassa/perheessä ja heidän tilanteessaan auttaa asioiden myönteistä näkökulmaa ja siihen on helpompaa liittää oma tarjous tuesta. (Eriksson & Arnkil, 2012)

Puhuttaessa huoltajalle lapsen tai nuoren vahvuuksista koulussa (esim. hyvistä työtavoista, suhtautumisesta ryhmään, yrittämisestä vaikka epäonnistuisikin) viittaa se myönteiseen suhtautumiseen koulutyöhön. On hyvä viipyä myönteisen palautteen äärellä ja seurata myös vanhempien reaktioita siihen. Tästä voi oppia mahdollisesti jotakin tärkeää heidän suhtautumisestaan lapseensa ja tämän koulunkäyntiin. (Hietanen-Peltola;Rautava;Laitinen;& Autio, 2019)

Positiivinen pedagogiikka on ollut mukana Osallistavat ja voimauttavat menetelmät lasten ja nuorten kohtaamisessa-koulutuksessa. Mielestäni kaikki yhteistyö lasten ja nuorten, että heidän huoltajiensa kanssa tulisi käydä positiivisen pedagogiikan näkökulmasta.

Yhteistyöhön tulisi asennoitua avoimin mielin. Ei ole tarpeen etsiä syyllisiä, vaan ratkaisuja, joilla päästään tilanteesta eteenpäin. On myös tärkeää yhdessä huoltajien kanssa luoda selkeät, yhteiset toimintaperiaatteet ja toimintasuunnitelma. Näin saadaan mahdollistettua luottamuksen syntyminen kodin ja koulun välille.

SANOJEN MERKITYS

Ongelma, pulma, huoli..

Ei ole vähäpätöinen asia, miten sanoittaa esille otettavan asian. Kohtaaminen keskiössä (Hietanen-Peltola;Rautava;Laitinen;& Autio, 2019) julkaisussa puhutaan juuri näistä kolmesta sanasta. Kun käytetään sanaa ongelma, voi se herättää voimakkaampia tunteita vanhemmissa kuin esim. sana pulma. Näiden sanojen kohdalla voi kuitenkin vanhemmalle voi tulla tunne, että hänen lapsessaan on jotain huomiota herättänyttä. Huoli- sana taas kääntää tätä huomiota lapsesta(oppilaasta) työntekijään (opettajaan), kuvaamalla, kuinka opettaja on jo huomionut ja ajatellut oppilasta ja haluaa varmistaa, onko jotain avun tai tuen tarvetta, jota tulisi koulussa ymmärtää. (Hietanen-Peltola;Rautava;Laitinen;& Autio, 2019)

Ruutu ja Salmimies puhuu oivaltavan kielen käyttämisestä (Ruutu & Salmimies, 2021). Kysymyksiä esittäessä täytyy olla tietoinen, miten, miksi ja miten kysyy asioista. Esimerkiksi kun-sanankäyttö lisää attraktion lain mukaisesti asiakkaan (tässä tapauksessa huoltajan ja oppilaan) mahdollisuuksia vaikuttaa positiivisesti elämäänsä; ”KUN löydämme motivaation koulunkäyntiin...”

Tulevaan lomakkeeseen tullaan miettimään näitä näkökulmia, miten sanoittaa huolensa poissaoloista.

Yksi menetelmä, jota voisi käyttää huoltajien kanssa on motivoiva haastattelu, joka on ratkaisukeskeisen lyhytterapian menetelmä. Motivoivaa haastattelua hyödyntävä

työskentelytapa kunnioittaa haastateltavaa, tämän itsemääräämisoikeutta ja uskoa häneen. Perustana on tasaveroisen yhteistyösuhteen luominen ja kaikki muu ammattilaisen toiminta tulee vasta sen jälkeen. (Käypähoito, Motivoiva haastattelu ja ratkaisukeskeinen työskentelytapa)

Menetelmä kehitettiin päihderiippuvuuksien hoitoon, mutta myöhemmin sitä on käytetty mm. pitkäaikaissairauksien lääkehoitojen toteuttamisessa ja hoitoon sitoutumisessa, painonhallinnassa ja liikuntainterventioissa. Motivoivan haastattelun ajatuksena on, että kun potilas (tässä tapauksessa oppilas/huoltaja) itse tunnistaa muutoksen tarpeen ja pohtii keinoja sen toteuttamiseksi, muutoksen todennäköisyys kasvaa. (Käypähoito, Motivoiva haastattelu)

PUHEEKSI OTETTAVIA ASIOITA

Kuten jo aiemmin totesin, lopullinen tuotos Wilma-järjestelmään valmistuu ja sitä kehitetään vielä tämän kehittämistehtävän jälkeen. Ylipäättään tilanteen selkeään kuvaamiseen huoltajalle kannattaa valmistautua huolella etukäteen. Kyseessä on kaupungin poissaolomallin mukaiset toimenpiteet ja on syytä varmistaa, että koti on tietoinen niistä toimenpiteistä, joita on jo tehty ja joita mahdollisesti sovitaan tulevaisuudessa tehtäväksi (mm. oppimissuunnitelma, joustavat opetusjärjestelyt, erilaiset tuen tarpeet, yksilöllinen opiskeluhoito). Keskiössä on oppilaan hyvinvointia edistävät suunnitelmat ja kiinnittyminen koulunkäyntiin. Tärkeää on myös tuoda huoltaja tietoiseksi, että he ovat yhdessä oppilaan kanssa osa monialaista yhteistyötä, jossa he ovat asian parhaita asiantuntijoita.

LOPUKSI

Tämä kehittämistehtävä on ollut haasteellinen sen aihealueen laajuuden vuoksi. Myös oman ajankäytön resurssit ovat asettaneet omat rajoituksensa. Tässä mittakaavassa on voitu tehdä vain pintaraapaisu ja pohtia kevyesti niitä asioita, joita olisi hyvä ottaa huomioon puhuttaessa huoltajille oppilaan poissaoloista. Materiaalia on kyllä löydettävissä esim. internetistä ja aiheesta löytyy opinnäytetöitä ja pro-gardu tutkielmia, kuten väitöskirjojakin. Kuten alussa mainitsinkin, aion jatkaa tämän aiheen työstämistä ja tulevaisuudessa on tarkoitus saada Seinäjoen kaupungin oppilashallintojärjestelmään Wilmaan lomake, jossa on kuvattuna tarkemmin muutamia kohtia, joita huoltajien kanssa on hyvä ottaa esille puhuttaessa poissaoloista ja miten huolensa voisi tuoda ilmi. Viittaukset lähdeluettelon materiaaleihin, sekä lopussa oleva lista nettilinkeistä- ja vinkeistä esittää jo muutamia näkökulmia ja nostoja näistä asioista. Jokaisen opettajan päätettävissä on, haluaako edetä lomakkeen ehdottamalla tavalla vai omin sanoin.

LÄHDELUETTELO

- Eriksson, E.;& Arnkil, T. (2012). Huoli puheeksi. *Huoli puheeksi - Opas varhaisista dialogeista*. Stakes, oppaita 60.
- Hietanen-Peltola, M.;Rautava, M.;Laitinen, K.;& Autio, E. (2019). Kohtaaminen keskiössä. *Kohtaaminen keskiössä - Lapsi- ja nuorilähtöisyys opiskeluhuollon palveluissa*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Käypähoito. (ei pvm). *Motivoiva haastattelu*. Noudettu osoitteesta <https://www.kaypahoito.fi/nix02109>
- Käypähoito. (ei pvm). *Motivoiva haastattelu ja ratkaisukeskeinen työskentelytapa*. Noudettu osoitteesta <https://www.kaypahoito.fi/nix02726>
- Määttä, S.;Pelkonen, J.;Lehtisare, S.;& Määttä, M. (2020:9). Kouluakäymättömyys Suomessa. *Kouluakäymättömyys Suomessa -Vaativan erityisen tuen VIP-verkoston tilannekartoitus*. Opetushallitus.
- OAJ. (ei pvm). *Opetusalan Ammattijärjestö*. Noudettu osoitteesta <https://www.oaj.fi/arjessa/opettajan-vastuut-ja-velvollisuudet/>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö*. (ei pvm). Noudettu osoitteesta -Sitouttava kouluyhteistyö: <https://okm.fi/sitouttava-kouluyhteistyö>
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. (2014).
- Perusopetuslaki. (21.8.1998/628).
- Ruutu, S.;& Salmimies, R. (2021). *Ratkaisukeskeisiä perustyömenetelmiä muutosprosessien ohjaajille*. Siria.
- Seinäjoen kaupunki, V. J. (2020). Seinäjoen kaupungin perusopetuksen poissaoloihin puuttumisen malli -Käsikirja. Seinäjoen kaupunki.
- Vanhempainliitto. (ei pvm). *Suomen Vanhempainliitto - osallisuuden ja yhteistyön asiantuntija*. Noudettu osoitteesta <https://vanhempainliitto.fi/>

MUUTAMIA NETTILINKKEJÄ JA -VINKKEJÄ

- Hyvien käytäntöjen dialogit Opas dialogisen kehittämisen ja kulttuurisen muutoksen tueksi, Mimosa Koskimies Jukka Pyhäjoki Tom Erik Arnkil

[https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90856/URN ISBN 978-952-245-638-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90856/URN%20ISBN%20978-952-245-638-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

- International Network for School Attendance (INSA)(tutkittua tietoa ympäri maailman mm. koulupoissaoloista)

<https://www.insa.network/index.php>

- Lantela Lauri, Nuorten hyvinvointioppimisen tukeminen kompleksisessa toimintaympäristössä

<https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/64798>

- Opetushallitus/koulutus ja tutkinnot/kodin ja koulun välinen yhteistyö

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kodin-ja-koulun-yhteistyö>

- Opetushallitus/koulutus ja tutkinnot/opetustoimi ja koronavirus/perusopetukseen osallistuminen ja poissaolot 1.1.2022 alkaen

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetukseen-osallistuminen-ja-poissaolot-112022-alkaen>

- Orell Miina, Kodin ja koulun yhteistyö Oletus yhteisestä ymmärryksestä?

<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/150842/AnnalesC500Orell.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Siniharju Marjatta, Kodin ja koulun yhteistyö peruskoulun alkuopetusluokilla

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19999/kodinjak.pdf?sequence=1>

- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos/ kehittyvät käytännöt/dialogiset toimintatavat

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/dialogiset-toimintavat>

- Vanhempainliitto/Aineenopettajalle - vinkkejä toimivaan yhteistyöhön kotien kanssa

<https://vanhempainliitto.fi/wp-content/uploads/2022/01/Aineenopettajalle.pdf>

- Vanhempainliitto Kymmenen askelta kohti toimivaa kodin ja koulun yhteistyötä-kirjauksista käytäntöön

<https://vanhempainliitto.fi/wp-content/uploads/2020/09/KYMMENEN-ASKELTA-Kirjauksista-k%C3%A4yt%C3%A4nt%C3%B6n-2020.pdf>